Василь Стус

ЗІБРАННЯ ТВОРІВ

Василь Стус
ЗІБРАННЯ ТВОРІВ

КРУГОВЕРТЬ

І. РОЖЕВЕ ПІВКОЛО

РАДІСТЬ

ГОМОНИ! ГОМОНИ!
Із струмком, із промінням ранковим,
В вітровім шелестінні, у хмар миготінні яснім,
З тихим плюскотом хвиль, із прибоєм ланів колосковим —
Гомони! Гомони! Так, як вітер, як промінь, як грім.
Гомони! Гомони!
Не вщухай ані миті, ні хвилі.
Бийся крильцями в небі, поглядом голубій.
Хай над нами в нестямі вітрила пливуть зволожнілі,
Хай над нами в нестямі гойдається дзвін голубий.
Гомони! Гомони!
Із струмком, із промінням ранковим,
У сталевім безхмар'ї, де жайворон сипле сріблом,
У трункім надвечір'ї, в настояній днині, підкованій,
Дзвоном крапель рясних, що дощем гомонять над селом.
Гомони! Гомони!
Там, де бджіл золоте колихання,
Зупинись і замрійся. Та кроки свої не спини.
Добра радість буття! Добра щедрість людського кохання.
Добрі пристрасті. Тож – Гомони! Гомони! Гомони!

РАННІЙ БЕРЕЗЕНЬ

День напина тугі вітрила обважнілі,
Шикує дерева, немов останній бій
Спішить зустріти на передовій,
Коли бійці вже стомлені й спітнілі.
Останній день зими! Він ще в грайливій силі
Скубне за бороди ряди зчорнілих стріх,
Ще ллється долами іскристий добрий сміх,
Та березневий сніг уже тривожно-білий.
Не кличу. Не зову. Весна-бо знає пору.
Та бачиться – стежками сніг прокляк,
Й тополі вибігають аж на гору
Побачити, чи не замаяв шлях.

* * *

Тане гомін, мов туман ранковий.
Гасне захід. Вкруг – анітелень.
Над ланами висне спокій —
Голубливо-фіалковий —
і бадьорий супить брови день.
Пінна хмарка проплива – старою згадкою.
Казкою, що дійсністю жива.
Ми з товаришем накрились
Однією плащ-палаткою.
Надобраніч. Для солдата
Рано сонце устава.
Нахилившись над незвіданою тишею
Серця юного, забудь тривожний струм
Неспокою. Вже розмови рідшають,

Сплять однополчани. Мовкне друг.
Поки ранок нам на сурмі виграють,
Поки день днювальні прокричать.
Навіть в мріях для солдата міра є.
Час. Ховайтесь, зорі. Треба спать.

ДОБРОГО РАНКУ

Замріяно пливе ранкова каламуть.
Спокійні дерева у маренні глибокім
Горять, немов свічки. І часу вічні кроки
Нікому не дано пізнати і збагнуть.
Долина тихо спить. Та неба сиза ртуть
Уже розгойдана. Під парусом високим
Поранок виплива – довічного уроки
Дано пізнати і дано забуть.
Тож стелься знов, дорого невідома!
Хай будуть радощі, і зради, біль і втома —
Усе, як од віків. І втіха голуба...
Хай усміхаються нам обрії незнані,
Хай люблять, зраджують, і люблять знов кохані.
Хай буде бій, хай буде боротьба.

* * *

На розквітлому лузі
Стежка сміється.

Танцюють волошки
Під вітру спокійний прибій.
Спинися на хвилю
Отут, де красується поле,
Де мріє кульбаба,
Спинись.
На розквітлому лузі.

МОТИВИ ТРАВНЯ

Добрий, о добрий дощ
Над містом грозою зринув...
Нехай хоч на хвилю спочине
Гамір вулиць і площ.
Вікна відкрито, груди...
Дощику, припусти!
І дихають небом люди,
Що падає з висоти.
Біжать, біжать перехожі,
За ними – босоніж – дощ!
Наздожене! Спороще —
Хоч-не-хоч.
Травню! Вируй, розітни
Хмари на шмаття
В хвилю зачаття
Голубої весни!

* * *

О, слова не зрони! Немов закляття, слово,
Коли бентежний струм нам пульс перетина!
В гучнім акорді рветься і струна —
Вона не забринить, не обізветься знову.
Не помарнуй хвилинами густими,
Хай скороплинними. Даруй нам добру мить,
Коли бджола над нами гомонить,
Б'ючись в повітрі крильцями ясними!

* * *

Ти прийшла ясновида.
Ти вся – і любов, і жага...
Я дивлюсь в твої очі
І повнюсь любов'ю.
Але в коси
Конвалію ти заплела.
Будь же чистою,
Квітко цнотлива!

* * *

Вхопився обома руками
За хвилю: винеси мене!
Вже безпорадному, важка мені
Душа, бо, зігнута, не гнеться

Вже далі спина, бо тепер
Мені одна лиш смерть – за друга
Бо вже ні друга, ані крука,
Бо ані ворога тепер.
Тягни мене, бо упаду,
Замало альпініст, замало
Назнав біду: хист замало
Мене провадить по сліду.
Вхопився обома руками
За хвилю: хвиленько, неси
Мене поволеньки, неси
На гострий прибережний камінь.

МАНДРИ

Скресає далина…
Пливуть і думи й хмари…
Пий голубе вино!
Земля сп'яніла – під крилом
Гойднулась хвильно,
Пливе, втікає і зорить
І назирці тримає
Тебе, мов сина…
Земле! Краю мій!
У сизуватій млі,
Там, де розтав вишиваний рукав,
Лишилось серце…

* * *

Квітне вечора трояндне пригасання,
І в яру струмка гортанний звук...
Стільки правди в горлі, стільки мук
Не переповідати до рання.
Вечір, мов сліпий, кістляві руки
Простяга услід мені. Я йду,
І чатують тіні по сліду,
Мовчки стережуть мене, мок круки.
Вже припавши до землі, причах,
Притомившись, вечір. От і маєш:
Сам сліпий, ти в ніч глуху ступаєш.
Хлюпає любов в твоїх очах.

* * *

Радості збережені дороги знову —
Ти прилинула, мов птаха голуба...
Переливами дзвінкими, мов проміння, ллється мова,
Добрий обрій сповиває золота габа.
Зринула, мов ластівка. Легкою тривогою
Тільки чорно-воронове креше синь крило...
Наопашки сповилася вогняною тогою
І страждання в темно-карих у зіницях залягло.
У дитячих пучках принесла ти вітру —
Ти – не птаха невеличка. Ти – заманливий порив!
Лиш почую щебетання – мову любої нехитру.

І доволі. І недолю я уже заговорив.

ВЕРЕСНЕВА ЗЕМЛЯ

Земле моя,
всеплодющая мати!

І. Я. Франко

Я до тебе прийду і змовкну.
І нічого тобі не скажу.
Пожури ти мене,
Пожур —
Вже чи лагідно, чи жорстоко.
Земле рідна! Сором мені —
Що докину до твого золота?
Марно зринули юні дні,
Нині ж сушить мене гризота.
Разом з осінню я догорів,
Листям осені опадаю,
І між млисто-гірких вечорів
Неприкаяний, сам блукаю.
Осінь крилами в груди б'є.
О, Вкраїно моя осіння!
Чом забракло мені уміння
Звеселити серце твоє?
Голубінь моя, голубінь!
Розтривого моя і муко!

Чом не можу я дать тобі
Своє серце – у добрі руки?
О, коли б то, коли б я зміг!
Рідну землю, тривогами краяну,
Проорав би, як переліг,
В ріллях радості неокраїх!
Земле рідна! Тобі одній
Я волів би служить до скону.
До твоїх до прийдешніх днів
Дотягнутися б хоч рукою.

* * *

Минулі мрії видяться майбутнім.
Хай давні привиди заволокла печаль,
Ти серце вигостри і розум свій насталь
Своїх порадників в дорозі й на розпутті.
Напівзабуте напливає в хвилях,
Де пам'ятливість щирості зрідні...
Вмочи свій пензель в вистояні дні,
І сум і радість вихлюпни і вилий.
За давниною дійсне стало сном.
Воно спливає листям за водою,
Ще червіньково краплене любов'ю.
А вже як ранок брязне за вікном
Тоді відкрий вікно. І вже тоді —
Рушай у день, неначе в світ незнаний,
Де розгойдались до останніх граней
Рахманне сонце і рахманна тінь.

* * *

Життя симфонія, «Симфонія весни»
і сатанинський, зойками – Маневич…
Єврей – по горло. І по горло – невір,
по горло – маячний і мудрий сніг.
Пелюсточками, пальцями, руками,
як жалами співучими, – до віт
березових, хистких, бузково-тканних,
в його лірично-фосфоричний світ.
Несила – бачити. Несила – перестать.
Бо де подітись з зрадними очима?
Ховаються за нашими плечима
пиха і гонор. Стали і мовчать.
Мовчіть і начувайтесь. Бо струну
торкне смичок – і раз, і два, і тричі.
І раптом зойком вистрелить у вічі,
рятуючись од змиреного сну.
І вже здасться – ледве вхопить яр —
пливе митець, простерши руки-крила…
І темінь у ногах провалля вирила…
Не упади. Дивися вгору й вір.
Дивися й вір. Увіруй в торжество
бузково-синіх звуків серед тиші.
Нехай хоч розпач до дерзань притишує,
тож рвися вгору з вірою удвох.
Докіль ти сині руки не розкрилиш,
з душі не вирвеш моторошний крик
чуття, котрого не назве язик,
чуття, котрого у словах не виллєш.

* * *

Була ти мрійною... Далеке й призабуте
Зринає в пам'яті, мов видиво легке,
Неначе марення, мереживо хистке,
Котре не зрозуміти, не збагнути.
Не злинуло чуття! Нехай неперечуте,
Невирізьблене і негомінке —
Дай руку мрії! Хороше відчути
її руки стискання нетривке.
Далекий, дивний сон... Неначе сон – трава...
Спинись, потомлений, з непізнаним бажанням.
Вже степ пожовк. За голубим шептанням
Ти не вловив його затаєні слова...
Та добрий час життя, бо в кожній порі року
Ти невідомість пізнаєш високу!

ІІ. КРУГОВЕРТЬ

ОПТИМІСТИЧНЕ

Коли ти вірити в добро навик,
то віруй в землю. Віруй в смерть і крики
Тривожні породіль. Нема одвіку
Легкої віри і легких утіх.
Замало й слів, де треба людських рук.
Будинки зводити, мости ладнати,
Чи древні перелоги поорати.
Учися брати віру. Як беруть
Снопи на плечі. Як беруть лопати
Садівники, щоб Землю перерить
І здобрити. Так, як беруть солдати
Гвинтівки в руки – край свій боронить.
Бери у праці втому і печаль,
Глибій у радості, глибій в стражданні,
Звіряйсь на них, немов на пробнім камені,
Загартувавши серце, ніби сталь.
В роботі научайся, як народ.
До скону свято вірити в добро.

* * *

Дерева, вітром підбиті,
Пещені літом і сонцем,

Піднявши вгору долоні,
Пнуться до неба. Зайшлися
У ритуальному танці.
Я заздрю вам, тривожні дерева
Із добрими дитячими очима!
Ви кожен рік оновлюєтесь: Я ж
До цього тільки прагну.
Людино! Коли дерево сторуко
Голубить небо, вітер, і весну,
І день, і ніч, і вечори, і ранки —
Не забувай, що дві твої руки
Не можуть мати спокою ніколи.

* * *

Берези – навтьоки!
Трава напнулась,
Згинаються тополі
В три дуги.
І спересердя
Хмари хтось
Прогупує,
Та гнівно ляскають
Білясті батоги.
З зазубринами грім,
Немов рубель,
Пригнічує
Поважні хмари-гарби,
І часто падають
Їздового удари.

Ушпарить – синій
Пучиться рубець.
Воли притомлені,
Схиливши круто голови,
Щипають на ходу
Шалену зелень.
Та в'юниться,
Немов батіг, їздовий:
– Рушай, гроза,
Під райдужну веселку!

В КОЛГОСПІ

(образок)

Вантажені машини відійшли,
Ми впали на вологе бурячиння
Відпочивать. Згасає повечір'я
Над полем, ніби спорожнілим літом.
Ляга на землю цигарковий дим,
Дівчата щільно туляться. Притихли,
Потомлені: студентки молоді,
До праці до колгоспної не звикли.
І вечоріють. Засинають. Сплять,
У сні коханно розметавши руки...
А вдалині ледь-ледь відчутний гуркіт
Дрімотні перепліскує поля.
І поки котяться вогні згори,
Густою прохолодою віддалені,
Осіннє поле спочива, дозрівши

Дівочими грудьми, немов плодами.

* * *

Щоб я не знеміг од щастя.
В руйнівному ритмі,
Щоб радість мене виповнювала —
а не втоляла жагу,
скажи, що прологом ночі
буває вечір. І потім
ще ж день пригаса!..
Додам я:
– Хай буде це наша ніч.

ВЕСНЯНЕ

Усміхаються глобусові
Школярі на уроках,
І сонце,
Неначе глобус,
Усміхається школярам,
А за вікном
Реве повесіння,
Вантажене снігом і кригою,
Та лісом тріск іде —
Нові проростають проліски.

* * *

1

Я чую – враз зірвусь. Риданням поночі.
І перетягну горло, мов жгутом,
затисненим в кулак промінням місячним.
Затихни. Все одно поганий друг —
твій крик самотній.
В вікні пливе подвоєна ріка
мого прощання. Синь стає густою,
аж фіолетовою. І рушають зорі —
черлено-ярі п'яні близнюки.
Помру – дорання. Вліво заплива
моя кімната. Коситься вікно.
І так, як місяць утіка з-за хмари,
з-під брів мої важкі втікають очі.
Уже моє загоготіло небо.
У пару пневматичних молотків
ударило. Спливають сосон крони,
мов однокрилі ворони – в пітьму.
І залоскоче серце язичок —
маленькою блакитинкою. Раптом
набухле серце підійде під груди,
ти – між землею і його биттям
затиснений, і вдаришся, мов птаха,
заломиш груддям рятівне крило.
Земля моя! Красо моя! Вкраїно!
Віддаленів твій обрій. Відгримів.
Ти ніби й є. Але тебе немає.
Так ніби кратер залива грозою.

Востаннє перехлюпнулась ріка
мого прощання.

2

На дальнім березі – високі тіні.
Високі сосни. І високий крик.
І полум'я промовистий язик
тріпоче полотном, палахкотіє
від жовтого до ярого і до
блакитно-синього. Стоять старцями
і остигають чорними серцями
високі тіні. Дивно-невідомі.
Ось Порив твій. Ось Розпач. Ось Сльоза.
Ось Меч. А це – Зневіра. Це – Завзяття.
А це твоє прочорнене Прокляття.
Воно зіп'ялося, щоб гримкотіти – завтра.
Стоять Пересторогою. Стоять
близ домовини – мов почесна варта.
Їх не минуть. Тож – не втікай, не варто.
Ще – кілька слів напутніх, як проклять.
Я наближаюсь. Я пливу. Я слухати
вас буду, предки. Говоріть мені,
чи задаремно розколовся гнівом,
чи задаремно забаглося вщухнути.
Кажіть мені. Я слухаю. Я весь
востаннє виважусь на спізнених порадах,
на нових кривдах і на ваших правдах.
Мені – нелегко. Таж і вам – невесело.
ДОДОМУ!

В ілюмінаторі
вже труби заводські
і терикони —
головою в хмари.
Аеродром!
Спалахують пожари
далеких домен.
Вже крила вечора
відлопотіли.
Замріли зорі.
День гойднувсь і згас.
А ти гориш,
ти твориш, вічно поривний,
о залізнобетонний
мій Донбас!
Йдем на посадку...
Спраглими грудьми
розкрилений
літак на землю падає.
Я скучив за тобою,
рідний мій,
моя важка,
моя вагома радосте.

* * *

Ми не перші, і не останні
Під розгойданим небом стали...
Ми добою до бурі поставлені
Лицями славними.

Як могутні дуби-запорожці,
Нам кремезними бути хочеться..
Молодий у борні не поточиться —
Молодий повен моці!
Лиш високого неба,
Тільки б льоту високого —
І спочину не треба,
Ані спокою.
Дружньо линути раді ми,
Занедбавши поради,
Проміж звичними правдами
До незвичної правди.
Юнь вируюча! Молодосте!
Нерозважний Ікаре!
Виростаєш ти гордістю,
Літами караною.
Хай не перші і не останні —
Та завзяттям серця насталені...
У міжзорря! До дальніх гаваней
Вирушаймо!

СВІТАНОК У ЛІСІ

Щось бризнуло попереду,
Наринуло і вдарило
У груди подорожнього.
Заледве голубим струмком
Бринів поранок між дерев,
А зараз повінь зринула
І ліс заворожила.

І солов'ї, по горло в ніч
Загорнені, почувши шум
Світання, захлинаються,
аж згіркло в горлі.
Бреде в ранковій синяві
Світанний гомін. Дерева
Стоять, мов коні, що прядуть
Сполохано ушима.
Їх вітер скоро осідла,
І довгі поводи напне,
І пустить чвалом. Зустрічать
До себе сонце в гості.

*** * ***

Захмелів землею дуб,
Захмелів коньячним духом,
Почорнівши од натуги,
Золотавіє од дум.
Запорожець – нелинь-дуб
Край борів отаборився.
Дідьком гнаний, вітер нісся,
Шарпав крону, в дупла дув.
Дуб, важкий, неначе дзвін,
Облітає у дзвіночках.
Тільки мало дня і ночі,
Щоби видзвонився він.
Мало років і століть,
Мало зим і хуги мало,
Аби геть пооблітало

Листя із козацьких віть.
Мало років і століть,
І зичливості, і злості.
Він стоїть, простоволосий!
Вітер дме, а він стоїть.
Вітер дме, а він стоїть.
І пірнувши, наче в віру,
В небі горнім, в небі зірнім,
Як вогонь палахкотить.
Наче сонце ще до дня
Свого вершника пускає.
Золота корона сяє.
Тільки – вершник – без коня.
Синій коню! Долинай.
Тільки скоро! Долинай.
Бачиш – поруб? Долинай.
На сю пору.

* * *

Нашорошений пролісок —
Ніби зайчик уважний
До вітрів і до шереху
Розвесіння гіркого!
Нашорошений пролісок,
Туги синій вістуне,
Годі смутку! Землі пора
Молодою квітчатись!
Нашорошений пролісок,
Зупиняй подорожнього,

Хай схиляє чоло своє
У доземнім поклоні.
Нашорошений пролісок —
Мов дитячий несмілий крик:
Бути радості на землі,
Доки проліски дзвонять.

* * *

Їй-богу, так, напевно, має бути,
Щоб наступала ніч і день згасав.
І восени прощальна туга рути
Видзвонювала в позолоті трав.
Щоб я мужнів, мінився і зростав,
І встиг пізнать, любити і забути,
І згадувати у годину скрути
Тебе одну. Котру одну кохав.
А ти прийшла, мов тінь повечорова,
Ледь-ледь торкнувшись стиглого чола...
І відійшла. І скоро відійшла —
В глибінь. За обрій. В морок. У діброву.
І як тепер себе переконати,
Що добре вірити? Що благо – тільки ждати?

* * *

Ловить кожне вікно по сонечку.

Кожні очі людські.
Кожна краплина води.
Кожне крило метелика.
А ще – в косах,
в піснях заплетено.
А високе чоло?
А вологі губи?
А вимиті росами дерева?
А пряжка міліціонера?
А багнет караульного?
А мідні емблеми на
гембльованій голові?
Всюди – сонце.

* * *

Тобою я ввесь проранений.
Вигойдує серце гнів.
Любив. Та любов не вигоює,
Бо й зцілитись не хотів.
Любив – як губив. Як тратив.
І тратами терпко жив.
Намарне чекав розплати.
Даремно. Не заслужив.
Ані прощення. Ні чемної
Відмови – анічогісінько!
Як пісок на зубах – щемів
На серці військо.
Воюйте ж мене, воїтелі!
Вам треба – я можу завити,

Вам треба – я зможу за вітром
Літерами розгубитись між тител.

* * *

В понеділок зустрівся з дівчиною.
У вівторок – поцілував.
За першим разом – образилась.
За другим – мовчала.
В середу освідчувався в коханні.
Доводив довго-предовго,
коли четвер пропливав,
як козацький байрак – порогами.
В п'ятницю не прийшов на побачення.
У суботу згадав, але
не прийшов і в неділю.

* * *

Накрапив нам дорогу пізній глід,
земля осіння під ногами стогне,
і сонце огненне
лиша на вітті червіньковий слід.
Хай вечір жовтня жовтий і зелений,
та багряніє вечорова даль.
Чиюсь печаль
пронесли на крилі у тренах

останні журавлі...
А ми з тобою палимо багаття,
набравши хмизу. І при цім вогні
виводить тушшю силуети ніч
скорботна і розірвана на шмаття.
І видалося на єдину мить,
що ніч горить, і ми горим, і небо,
розпечене, вже рятувати треба,
бо спалахне й одразу догорить.
Що ніч, мов магма проплива розплавлена,
що й ти, схилившись на моє плече,
шукаєш інших і чужих ночей
і з них у сні, мов риба, виринаєш,
чужа і рідна. Загаса вогонь.
І я один. І ніч самотня тліє...
Боронь мене, печаль моя, боронь
того, хто боронитись не уміє.
Похолодніло. В тебе сон пройшов,
зчорніла ніч нас разом огортає.
– Я так бажаю...
– Завше ти бажаєш, – відповіла, —
і все не знати що.

* * *

Ти мене не жури.
Не треба.
Я не знаю, чи зміг би
Пожурити колись тебе...
А тепер угорі

Стільки скорбного неба,
У провалля котрого
Лиш дуб почорнілий пограбілі руки простер.
Тільки ж холодно. Холодно.
Тільки ж рук йому не зогріти,
Хоч би він дотягнувся
До найдальшої аж зорі…
Ти мене не жури.
Заблукав я у ночі. Забувся…
Нахоплюся – і тихну,
А стану —
І горлом відчую: не можна
Ніч зволожену
На юначих плечах до світання удвох донести.
Ти мене не жури,
Не кажи, що розлукою
Пахне листя і вітер,
Пахне стежка і ліс…
Хочеш – радістю буду,
Хочеш – буду твоєю мукою.
Лиш не треба, благаю,
Тепер —
Ані слів, ані сліз.
Лиш тепер – я не знаю,
Що зі мною, з тобою – не знаю.
Хто печальний ночами
Пише тушшю скорботу мою.
Місяць дуб розколов
І пильнує за нами,
Бо згубити стежину
Я з тобою боюсь.
Тихо. Тепло. І темно.
Увіходиш ти, щемна,

В груди, в очі, у серце,
Як осінній терпкий настій.
Ну, не сердься! Не сердься!
Недаремно,
О, недаремно,
Розпросторивши крила, вересень
Нас уже наздогнав.
Настиг.

ЕССЕ НОМО!

Ніяк не можу зросту я дійти,
І в зрості зупинитися несила..
Я можу все —
Квітчати повесні,
Мов молоду,
Воскреслу землю,
Можу
Спинити річку,
Видовжить життя
Чи вкоротить його —
На все зугарен!
Я можу неба вимірять глибінь,
Як людські груди виміряють кулями.
Пізнать непізнане,
Щоби потому
Його навіки заховати в землю...
Мені життям даровано безсмертя
І вічну молодість.
Я виростав. З землі.

І син землі,
Не можу зупинитись.
Та й спинить
Мене ніхто не може.
Кожен день
Я чую, як болять мене мої
Уміння і звитяги,
Кожен час
Я чую – раптом надірвуться груди,
І серце вискочить, немов гомункул,
І буде глузувати з мене:
– Що
Зробив ти доброго в житті своєму?
Спотворив я,
А не перетворив,
Велику землю,
З людським серцем схожу.
Вона тріпоче
У моїх руках,
Простертих
У світи безкраї…
Погляд
Темніє мій,
І ошелешене
Моє темніє небо
Ніяк не можу
Зросту я дійти,
Не можу вивірить
Свою натуру
Великою любов'ю,
Щоб відчуть
Биття земної магми.
Земле рідна!

Я виросту! Я піднесусь!
Я зможу
Тебе уберегти!
Осінній сад
Свої обтрусить зорі…
І тоді
Прозорий
Од любові й доброти,
Я землю вираю
Для блакитних весен.

СЛОВО

Ми дуже часто од душі,
Од серця мовим…
А слово ж може задушить.
Чи станс слово,
Неначе кістка – не дихнуть,
Не продихнути.
Допоки слова не збагнуть,
Не перечути.
В словах не вихлюпни з грудей
Ти серця свого,
Котре під горло підійде
І мучить довго.
Бо в кожнім покрику гучнім,
У кожнім слові,
Ми наші мрії, наші дні
Згубить готов і…
Свої радіння і жалі,

Свої тривоги.
Велеречивих на землі
Рятуйте, боги.

* * *

Генерали завше дуже добрі
(бо ж поганий – що за генерал?).
Наш – і справедливий і хоробрий.
Кожному – за батька і за брата.
Захотів – зчинив тривогу-паніку.
Ні спочину хлопцям, ані сну.
Постіль – жужмом. І в пітьму нічну,
прихопивши зброю і лопатки,
речові мішки, уривки мрій —
тих, що при солдатському узголов'ї...
Несемось, немов на безголов'я.
У шеренги вишикує крик
командирів – і пішли гасати
по яругах, по нічних стежках...
– Бадьоріше повертайтесь, братіки, —
генерал, зціпивши зуби, скаже.
Мов чорти, по груддях біжимо.
Візьмем сопку – то заробим грамоту.
Генерал – як батько для солдата.
Начебто за Богом живемо.

* * *

Коли на землю спадає тиша,
коли приморські кручі
затушовує ніч глуха,
Коли близ берега
тільки світло берегового крейсера
та жовчні очі чужих безсонь —
одне море хвилюється,
одне море не може спати,
мов доброволець,
котрий не знає,
як пахне порохом перший бій.
Коли земля повертається від сонця,
ховаючись у тінь капіта —
лістичної сутності тамбережнього материка,
високе небо Аустерліца
чорніє, голубіє, синіє, зеленіє,
а людські очі
виловлюють з цілого спектра,
ніби рибу, впійману на гачок,
окремі кольори.
В білому небі не видно зір.
Зорі – в чорному небі.
Коли на очі спадає сон.
і ми, потрапляючи в одну з облуд,
думаємо: поснув цілий всесвіт,
на планеті
квітневі брості
у глухі барабанять шиби,
карокорі сади
судомляться од земного крику,
затисненого в маленькі
отерплі кулачки,

до болю стислі.
Вишумовує море,
і повняться дерева
неспокоєм магми.
Коли на землю спадає тиша
яріючих мезозойських зір,
коли приморські кручі
затушовує ніч глуха,
коли близ берега
тільки світло чужих безсонь —
планета обертається
так лагідно,
як матері колишуть
приспане дитинча,
планета летить
своїм завороженим колом.
І тільки магма,
і тільки море,
і тільки сосни
побіля урвища
видають неспокій
благісної землі.

* * *

То – пантофлі? Довгий халат?
І собаку кімнатного?
І кохати – закабаляти?
Ах, ти така...
Хай щастить. Хай нас Бог простить.

Най нас чорт. Най нас чорні димове.
Відгорілося. Відкурілось.
Перетрушуймо попілець.
Із багать, із брунатних снів,
із довіри в обіруч —
в моногамію? Згага ж днів
повсякчасно мучить?
Прощавай. Мабуть, більше тебе
не побачу. Навіщо – бачити?
Лжива ладо! Швартуйся до берега,
де собака, халат і тапочки.
Розірвеш? Розметеш? – Ущент?
На лахміття? у клоччя? в друзки?
Обійдеться. Аби з очей —
то й із серця зникають друзі.

ВИРОБНИЧИЙ ОБРАЗОК

Робітники сіли обідати,
примостившись у цеховому подвір'ї.
Хто – на лаві, хто – на жорстві,
а хто – так-таки на землі в холодочку.
Дістають – той кефір,
той – ковбасу, той – редьку,
а той, сівши під зіржавілою акацією,
густо посолений хліба шмат.
Лектор лекцію розпочав
під дружній хрумкіт.
Говорив про поезію —
робітники мовчали.

Говорив про культ особи —
мовчали робітники.
Тільки булькало в пляшці,
в пересохлому горлі булькало.
Говорив про робочий клас.
А той сидів, солодко позіхаючи,
і слухняно чекав
кінця.

ЗИМОВІ ДЕРЕВА

Перший розділ

* * *

Куріють вигаслі багаття,
собаки виють до зірок,
а в річці місяць, мов латаття,
доріс до повні і розмок.
І в ртутній спеці фіолету
він невимовне довго чез,
лишившись тільки для прикмети,
як цятка сяєва небес.
Самотність аркою провисла
над райські кущі в пригри снів.
Шукай по них щасливі числа,
так, як раніше ти умів:
той день, як від земної тверді
найперше сонце відійшло,
і той, що мітить знаком смерті
ще нерозгадане число.
А ти іще посередині,
ще посередині твоє.
Отож, радій вечірній днині,
допоки в ребра серце б'є.

IX. 1967

* * *

Сиве небо обрієм пролилося.
Лиловіє Труханів острів.
І Дніпро у моїх очах,
катери і автомобілі.
І не розхлюпати себе,
і не витримати,
за тамбережні гони
серця не виплескати.
Гримить радіо. Надсадне тріщать сороки.
Натужно здіймається автобус угору.
А ти відкритий – для всіх чотирьох вітрів,
відкритий, як шлюз,
з котрого
не витікає вода.
Жалами витягнулись трамваїв гальма.
Човен моторний, задерши ніс,
полишає чорну розбіглу тінь.
Баржа – під жовто-зеленими вогнями,
за баржею – жовтувата вода.
Вижовкни, світе мій,
сполови мою душу, ранній,
хай запізно омолодитись,
та зарано ще – старіти.
Вижовкни, світе мій,
від води і від берега вижовкни,
споловілим піском упади
на захмелену душу,
поки я, мов баржа, обважнений,
як шлюз з невитіклою водою,
поки пізні плавці на воді —
застряглими спогадами у горлі.
Бронзові, як жарини,

з давнини, з теміні упокореної
вихопляться ліхтарі,
як півні з прохолоди.
Ліхтарі – то про тишу вистояну,
ліхтарі – то про спогад вистражданий,
ліхтарі – то трішечки теплоти,
а більше туги.
А тобі ж хіба до тужінь?
Ти даремно не увіруєш в доброчесність,
у власну не увіруєш глупоту,
в те, що всі твої совісті і гризоти
вигадані, як злодії ночі.
Вони обкрадають тебе,
вигадані з тобою живуть
(ждуть, принишклі,
поки засвітяться ліхтарі),
потім накочуються
і п'ють з тебе душу:
присмоктами хвиль,
присмоктами недолюбленого,
присмоктами незбагненного,
присмоктами недопитих спогадів.
А ти не бережешся, ні?
А ти – не бережешся?
Думаєш – вистачить на віки?
На рік бодай – вистачить?
Не муч мене.
О не муч,
річко спогадів,
забуття мого,
річко тиші.
Сиве небо, пролите обрієм,
витишений Труханів острів,

тамбережні колючі присмерки —
то все не кожної ж миті
западає, виповнюючи
тебе наче шлюз, із котрого
ніколи не витікає вода.

IX. 1964

* * *

О що то – єдність душ? О що то – щирість?
Довіра? Приязнь? Що то є любов?
То рівновага звички. Скам'яніле
здивування, подовжене в віки.
... і тільки те? а вглибленння чуття?
а самороздаровування – замість
самозбереження? а крик добра —
ці щедрі іскри самопрозрівання?
хіба ж це тільки проблиски німі
духовностей, посивілих з печалі?
аж ні? кажи – аж ні? Кажи – занадто
ми передовіряємо себе
тому, чому наймення ще немає,
але яке вже суть значить свою
на помежів'ї шалу? але ж правда?
Подумалося – спокій задубів,
замерз – і, як чавун, ані прогнеться,
(твердиня віри, мовити б). А ми —
кладем свої немудрі головоньки
і тішимося. Неба доброта

не поминає нас. Не поминає.
А скажеш – син і вірю: син! А смерк —
біля воріт, з-за рогу ледь прогляне —
і голову до узголів'я гну,
і гнусь душею, поглядом, губами
туди, де, ніби глечик молока,
синок колишеться в своїй колисці,
скидаючись вві сні...
Що од століть —
то пам'яті спрагнілий язичок:
увічненим піти. Щоб залишити
себе для проб. Для ролі, за життя
не виконаної. Задля бажань —
ще не згармонійовані чуття
помножити на завтра і позавтра,
аби хай не собою, то нащадком
експерименти вивершити літ
(пізнання меж, які нас віддаляли
од себе).
О наломи гіркоти,
що трудять груди! Ти – недолюдина,
хтось вигадав лиш час – задля покут,
щоб скверну німоти зітерши з уст,
лиш причаститися первоглагола,
котрий не може вгамувати спраги
поздовжньої, як прямовисний лет,
котрий вже не жалить, а тільки вабить,
а тільки врочить – втраченим початком,
сподіваним кінцем.
Ти варіант.
Невчасний гість. З запізненням зустрів
тебе твій вік. А ти прийшов зарання,
і, доростаючи, лиш серцем покривив.

І чим ти став? І чим ти можеш стати?
...хіба ти не один? не сам один?
не сам як перст? як вишнє нарікання?
протистояння – завжди заважке.
В нім спарено зненависть і кохання.
О що то – єдність душ? Нестерпний простір,
заломлений, мов горло, у віки.
Але – ти не жахайся.
Спи спокійно.
Синок крізь сон скидається.
1 спи спокійно.
Чистота твого чола
така потрібна в пів на третю ранку.

* * *

Вінцасові К.

Холоднозорий присмерк приуральський
зростав. Мороз ладнав органні труби,
і сосни справжніми і знаними здавались,
як провінційний театральний зал,
де стільки лживих рухів диригента,
де стільки нот і профілів фальшивих,
але ніщо не може заглушити
холоднозору і сувору вись
Йогана Себастьяна. Ніч росла,
і я на ній зростав. Гули вітри,
тріщав мороз. Гули вітри. Тріщали
покляклі віти у ялин. Частина

безсонно кліпала одним червоним оком
електролампи. Сновигав днювальний,
ламаючи свій сон під чобітьми.
Тріщав мороз… Каптьорка. Медсанбат.
І до убогої аптечки – Вінцас,
наш батальйонний фельдшер, до реєстру
дописаний – поміж бинтів і спирту,
пірамідону, йоду, формідрону,
мовчазний і врочистий, наче бинт.
Тріщав мороз. А він, ввімкнувши лампи,
зшалілий, сновигав між довгих тіней,
як скалків власної сухої туги,
й рефлектори на стіну наставляв,
де оживав на полотні фламандський
пейзаж.
Солдатська збіднена палітра
темнішала в литовській ностальгії,
і в Вінцаса – освітлену мішень —
Чурльоніс поціляв голками сосон,
йдучи гравюрним лісом.
– Говори,—
мене просив він, – говори! І мова
про Вільнюс, про Тараса, про Вільняле
і Саломею тихо жебоніла,
струмка тоненько жебоніла шпара,
похмурий розважаючи пейзаж.
А він, як бог, затиснений між стін,
у герметичну схований каптьорку,
незграбно простягав колючі руки,
де півметрова Вілія пливла.
– Розповідай, – просив він, – про Тараса…
Підводив стелю Гедимінів зойк,
зростаючи під зорі. Шамотів

колючий ліс Чурльоніса за вікнами
та узбережна «Лєтува» шуміла.
– Так та не так! – Він кидав свого пензля,
грів інгалятор, підступав, відходив,
і знову йшов, мовчазний, ув атаку
на Рюїсдалем зміцнений бар'єр.
– Тайга уральська – до Литви моєї
болюче схожа. Оренбург. Шевченко.
І стільки тут у мене земляків —
аж до Печори. Справді бо – Вітчизна.
Заснеш – і волохаті, як клубки,
намотані віками, глухо бродять
плоскінні сни. І в горлі волохатіє.
Розповідай. Розповідай. Кажи ж!

1961—64 рр.

БЕЗСОННОЇ НОЧІ

Думи визбираю, мов зерня,
ніби стернями колоски.
Колять сльози. Колючі сльози.
Остюками – в очах.
Ніч протовпиться, як п'яниця,
по кімнаті, по стінах шастає.
І мовчить, і мовчить. Домовий
так ходив би. Мовчав би.
За вікном гуркотять літаки,
ніби відьми – на шабаш.
Понад дахами,

понад затихлими,
понад притахлим Києвом – гуркотять.
Емігрантом. Їй-богу. Ліжко.
І на ковдрі – од вікон – грати.
І подушка моя скуйовджена,
і скуйовджена голова.
Що ви ловите, телевізорні
Збожеволілі антени – погорільці?
Що ви ловите – запалим ротом —
комини почорнілі?
Вам повітря забракло? Диму?
Розум спертий, як спирт, горить?
Другу ніч уже, другу – не спиться.
Жовкнуть у вікні ліхтарі.

XI. 1964

ЛІСОВА ІДИЛІЯ

Шишки горять, як кремові цукерки,
і пересохлий травень залюбки
тополь патрошить повстяні чемерки,
одягнені, здавалось, на віки.
Проміння пахне глицею сосновою
і нѐзабуді світанковий рій
легенько пінять журкітною мовою
метелики, комашки, комарі.
Лопух зморився і розліг з досади,
згорнувши руки, збувшися бажань,
крильми лелека ляснув – й навзаводи

понісся літеплений гомін жаб.
У лісі мулько, колеться у лісі
ялицею, і листям, і крилом,
задуже синім і задуже вирізьбленим,
ще й ластів'їним зойком вороновим.
Та ящірки, мов коні, шиї витягли
із шпар – у простір. З теміні – в весну
і топчуть непідбитими копитами
малу і недолугу сарану.
Великий ліс, заловлений ув очі
малої комашини, безмір п'є,
він цілий світ зворожує і врочить,
охриплою зозулею кує
задовгий вік – не день, не два, не три дні,
а до вдоволення, а досхочу...
Як заряхтить повітря фосфоричне —
комахи тут у ґрунті й заночують,
і буде ніч вигойдувати землю,
здаватиметься – дихає земля
кузками, світлячками, снами й зеленню...
Не спатимуть лиш сосни на поляні, вижалюючись.

VII. 1965

* * *

Осліпле листя відчувало яр
і палене збігало до потоку,
брело стежками, навпрошки і покотом
донизу, в воду – загасить пожар.

У лісі рівний голубий вогонь
гудів і струнчив жертвенні дерева.
Зібравши літніх райдуг оберемок,
просторив вітер білу хоругов.
Осамотілі липи в вітрі хрипли,
сухе проміння пахло сірником,
і плакала за втраченим вінком
юначка, заробивши на горіхи.
І верби в шумі втоплені. Аж ось
паде як мед настояно-загуслий
останній лист. Зажолобіє з гусінню —
і жди-пожди прийдешніх медоносів.
Так по стерні збирають пізній даток,
так вибілене полотно – в сувій,
так юна породілля стане матір'ю
в своєму щасті і в ганьбі своїй.
Схилились осокори до води,
на шум єдиний в лісі. Яр вирує,
а осінь день, як повечір'я, чує.
Кружляє лист в передчутті біди.

XI. 1962

* * *

Жовтий місяць, а ще вище – крик твій,
а ще вище – той,
хто крізь зорі всі твої молитви
пересіяв, мов на решето,
він, німуючи, відкрився в тверді,

ніжністю спотворив і закляв,
і тобі, потворі, спересердя
добру мову й розум одібрав.
А підвівши добрі дві долоні,
а зітерши подуми з лиця,
він промовив: радісні комоні
випущені з стаєнь правітця,
радісну стежу вам прокопитять
і заграє обраділий степ...
А світання золоте обіддя
котиться, округле і пусте.

IX. 1967

* * *

Увечері везли віолончель,
немов джмеля, дрімотного й німого,
як запліталась порохом дорога,
лягаючи трубою на плече.
Як бубон, бився волохатий жаль,
на поворотах автострада тихла
і ластівок ласкаве чорне пікколо
ліпилось як гніздо до етажа
безлистих посвистів осінніх крон
(плането душ! Ти вигорілий кратер!)
Рвав вітер на шматки далекий трактор
і поніч рвав, мов стінки хорих бронх.
Шуміли шини, шастали колеса
і пересохлий сипався пісок

у кузов. Угорі літак прокреслювався,
мов у відьомське зловлений ласо —
робив віраж управо – аж до місяця
і крихкотіли зорі на льоду
нічного безгоміння. Раптом виткався
ставок під фарами. Болотний дух
убгався в плеса, кумканням застелені.
Шофер, почувши жаб'ячий оркестр,
на гальма тиснув: од шляху за метр
ставок доходив форм віолончельних.
А в кузові її німий округ
гамує хрипи хорого музики.
Пливуть над ставом перехлипи тихі
і дикі перехлюпи темних рук.

X. 1963

ІЗ ЦИКЛУ «ЗАБУТТЯМ»

I

На роботі дружина.
У яслах – син.
Тиша.
Розкошуй.
Поки години пік —
сиди. Втішайся.
Постав розкладачку під соснами,
ляж горілиць
і задивляйся в небо.

Як ти довго випростуєшся з землі,
білий світе!
Десятлітнє терпіння —
вмирання. Сон —
визволення.
Визволення —
для сну.
Порожнеча щастя.
Дякую, Господи!

II

О, тим і дорога мені —
перегортаю сторінки книжок
іду в крамницю,
слухаю Бортнянського
про тебе дума.
Все.
Ось річище:
Заглиблюйся. Помалу
випростуй плечі.
Межи берегами —
задосить світу.
Але перспектива —
уже затвердла.
Сонце йде за ліс.
Віддати іншому свою любов —
то справжній егоїзм.
То вже наполовину бути мертвим.
Егоїстична – смерть.

Перегортаю сторінки книжок...
О, тим і дорога!

X. 1969

III

Вчися чекати, друже,
вчися чекати.
Ластівки на електричних дротах,
почорнілі од сині неба,
ще наслухають стумні струми землі.
Ще підсліпі вікна
за тисячі проминулих літ
не витворили своєї духовності.
Ще людська душа
дрижить, як море,
в незручній западині екзистенції.
Ще потерпає віверица
битий горіх
брати з твоєї руки.
Зарана, друже,
власним піддатись пристрастям.
Тільки так:
вияви – самострати.
Кам'яній. Кам'яній. Кам'яній.
Тільки твердь знає самозбереження.

III. 1969

* * *

Учора, як між сосон догоряв
мій день домашніх клопотів, я думав:
життя – занадто довге задля нас.
Червоні коні пристрасті давно
відцокотіли брест-литовським трактом.
Ось вийди в ніч – ніде тобі нікого,
лише й живого – шлюбна служба псів.
Вже сни, мої заблукані телята,
не знають за собою чабана,
обпалених бажань зчорніле поле
безмірне, як голодний спокій мій.
Лише кипить у ключ пораннє небо,
усипане пітьмою гайвороння,
і крику пересохлі фіолети
нагадують про тисячі смертей.
Вже тлін протяв мою охлялу душу,
не висвітлену спалахами років,
а сто ще ненароджених нащадків
мені й дихнути вільно не дають.
Відшумувало вічне верховіття,
де прозелень наївна, де суцвіття
довірливо-немудре. Все. Задоста.
Тепер, сердешний, догоряй по пнях.
Добутися б до п'ятниці, на тиждень
бодай хоч раз пірнути в самоти
невистояний алкоголь. Спинитись
обличчям до пітьми. Хай буде сніг
і хай на лиця падає схололі.
Ти тут. Ти тільки тут. Ти тут. Ти тут —

на цілий світ! І поєдинчим болем
обперся об натужні крони сосон.
А стогін їхній, вічністю пропахлий,
вивищує покари до покор.

X. 1963

* * *

Мені здалося – я живу завжди.
Неначе в сні було моє дитинство.
Неначе в казці я пройшов цей вік,
і мій вінок, де квітло двадцять весен,
уже пожовк, осипався, опав.
Прозора незглибимість пойняла,
оплівши плеском лоскотним проміння
дитинне серце. І забутим ранком човном
безвесельним замрівся світ.
Вода застигла. Сонце відтремтіло.
Дитинство загубилось серед дня.
Той день – марудний день! Забатожіли,
завирували, пролились шляхи,
і рідна хата попливла за плотом
і попливла із горла гіркота.
Весна! весна! – від поночі до рання.
Весна – в вікно, на дах, на капелюх,
весна в колючі воронові гнізда,
весна на кригу і від берегів —
на течію, на вир, на чорториї
весна правує серцем, як веслом,

весна збігає і збігають роки,
вже й вечори попереду біжать.
Розвидніло на білому папері.
На цілий аркуш видовжився день.
І дні подовжені замиготіли
в моєму відривнім календарі.

IX. 1963

З ДИТЯЧИХ СПОГАДІВ

Добридень наш – гіркаво-запахущий,
осотом і щирицею пропах.
Куріє порох. Недалечко – шлях.
Зобіч од нього – сизі райські кущі.
Подертий бриль на голові. В руках —
тупа сапа: цупкий будяк колючий!
Вузенька постать на п'яти рядках
тобі за редьку гірше надокучить.
А потім глухо загуде гудок
парокотельні – й світ тобі розвидніє,
як озоветься наш городній бог
своїм ласкавим і гірким «добриднем».
Він із спецівки вийме хліба шмат —
і рідний степ ріднішає стократ.

VII. 1966

* * *

Я знаю —
ми будем іще не раз бродити з тобою,
слухати ліс притихлий,
старих і мудрих сорок,
вирізняти гудки азотнотукового заводу,
чути постріли на мовчазному полігоні,
і, лячна, наслухатиме нас земля.
Розгублена між роботою і дозвіллям —
вечірньою школою, чергами, перукарнею;
дощовою погодою і театром,
комсомольськими зборами, подругами з гуртожитку,
ти прийдеш до мене
самотня, настрашена і чужа,
розграбована на всі свої сто шістдесят сантиметрів зросту.
І разом з тобою ми заходимося визбирувати
роздаровані уста, очі, пам'яті,
погляди, губи, плечі,
розшукаємо все – до найменшого паніґтя,
щоб, затиснена в себе як в кулачок,
ти ставала цільною й неушкодженою,
реставрована для мого охриплого
горлового шепоту щастя.
Поки ж тебе немає,
ти виповнюєшся на мене самого.
Чекання, вибираючи мене,
обростає гудками, пострілами, криками,
заким не стане тобою,
лишивши мені велике нащулене вухо —
відчути визубрені
твої підбори самотні.

X. 1962

* * *

Раніш ти лаялась, а нині докоряєш.
Так гірко-гірко. Пошепки. Бо все
сповив мишастий сніг. І вже не можна,
і просто гріх – кричати досхочу.
Сніг хоче спати. Влежаний, він вже
не пам'ятає голубу дорогу
з небес і до землі. Нехай поспить.
Нехай поспить. І не займай. Не треба.
Це сонми сновидінь. Хоч солов'їв
байками не годують – цілу зиму
прожив один, то й сняться солов'ї
і все виспівують солодку колискову.
А голову зведеш – і тлінню тлять
недобудовані новобудови,
мов замок спалений. Одні бійниці
чи то, пак, вікна морок бережуть.
Ще не затвердили на школу промфінплан?
І нам любові досі не затвердять
кербуди, комендanти, будівельники
і кубатура наших двох сердець?
Жалкі вітри всю наскрізь прошивають
цю амбразуру недовиконань.
Твій голий голос, мов болючий застрик,
устромлено в оцей грудневий свист.
Іще пожди! Іще – нестерпно ждати!
Іще одна, мов переплеск, весна,
ще за одним веслом – і вгрузне в берег

наш чорний пліт. І там уже – до дідька
і там уже – хоч лай, а хоч – кори.

III. 1964

* * *

А скажи – Модільяні був ідіот? —
допитувалась вона,
коли я вправними, як у піаніста, пальцями
вигравав на засмаглих персах.
– Такий же ідіот, як і всі в цьому світі, —
повчав я, обіймаючи
успокоєні вибухи її сідниць.
– Розумієш, старий, я часто думаю
про незвичайність мистецтва.
Це зайва розкіш.
– Так, мистецтво – то завше надмір, —
відповідав, виціловуючи коліна.
– Але надмір лише й рятує нас від убогості.
Смертним полишається єдине:
бодай маленький надмір —
У вірі,
у звичках,
у смаках,
просто – в примхах.
– Так, моя маленька. Саме так.
Ти як завжди говориш діло,—
повторював,
клацаючи зубами од пристрасті.

– А коли в нас народиться доня,
ми кластимем їй в узголів'я тільки троянди, —
охриплим голосом проказувала вона.
– Так. В узголів'я і неодмінно —
троянди, – не своїм голосом
я погоджувався покірно.
– Яка докучлива муха —
дзижчить і дзижчить.
Убий її, любчику.

IV. 1968

* * *

Яка любов! Минула ціла вічність,
як я любив. І марив день за днем,
що все спливе і пам'ять промине
розлуку, геть до титли й коми вивчену.
А знову йду в ту келію, між віт
журливої берези. Ждати буду
якісь незвідані чуття приблудні,
де цнота обертається на встид.
А там розлуки буде на обох,
а буде там і радості німої —
всіма грудьми відчути довгий борг
перед минулим з білим узголов'ям,
де ще струмує двійко чорних кіс
і двійко довгих рук, пітьмою п'яних,
і двійко уст, од пристрасті захланних,
спроваджують зненацька під укіс

старої цноти. Під печаль і під
крило якоїсь грішниці святої,
що дарувала нам такі покої,
де спать не сором і любить – не встид,
де можна все забрати і віддати,
і серед ночі стратити межу
собі самому.
... В друга, в жінку, в матір
веде тебе за руку щедра й журна
твоя кохана.

VII. 1965

* * *

Присмеркові сутінки опали,
сонну землю й душу оплели.
Самоти згорьовані хорали
геть мені дорогу замели.
І куди не йду, куди не прагну —
смерк сосновий мерзне угорі.
Виглядаю долю довгожданну,
а не діжду – вибуду із гри.
Аж і гра: літають головешки,
зуби клацають під ідіотський сміх.
Регочи на кутні – буде легше
(а як буде важче – теж не гріх).
Що тебе клясти, моя недоле?
Не клену. Не кляв. Не проклену.
Хай життя – одне стернисте поле,

але перейти – не помину.
Дотягну до краю. Хай руками,
хай на ліктях, поповзом – дарма,
душу хай обшмугляю об камінь —
все одно милішої нема
за оцю утрачену й ледачу,
за байдужу, осоружну, за
землю цю, якою тільки й знач
і якою барвиться сльоза.

X. 1968

* * *

Отак живу: як мавпа серед мавп
чолом прогрішним із тавром зажури
все б'юся об тверді камінні мури,
як їхній раб, як раб, як ниций раб.
Повз мене ходять мавпи чередою,
у них хода поважна, нешвидка.
Сказитись легше, аніж буть собою,
бо ж ні зубила, ані молотка.
О Боже праведний, важка докука —
сліпорожденним розумом збагнуть:
ти в цьому світі – лиш кавалок муки,
отерплий і розріджений, мов ртуть.

X. 1968

* * *

Справляю в лісі самоту.
Берези у воді по горло,
мов риби, тріпаються, чорно
в очах. І ластівка проворна
вгорі прокреслює мету.
Справляю в лісі самоту.
Гривасті сосни, як пантери,
спокійні в люті. Атмосфера
гріха – в причаєних печерах,
ялин отіння – наче негри.
А попри стежку день потух.
Агу – агов! Блакитний світе!
лиш листя золоті привіти,
лиш вільхи шерехи на вітрі,
лиш карих лип смеркальні віти,
тут поночіти, там ще дніти.
І що я розпачем зову?
Не так живу? Не так росту?
І відкриваю світ – не так я?
Прокльони – навзаєм віддяки?
Ще не збагнув? Вони однакі.
Вода – як вурда переляку.
Справляю в лісі самоту.

X. 1968

* * *

Вже котрий це до тебе лист —
не знаю.
Я пишу і пишу, не наважуся відіслати.
І лягають літери на папір,
мов сніг землю мережить,
щоб небо
проясніло до ранку.
Не боронь мені – чуєш? —
Не боронь мені втіху таку —
зрідка писати листи,
розмовляти й радитися з тобою.
Повір – я не буду надокучати.

* * *

Нам не бачитись більше?
Я це чула: щось обірвалось,
так, як з канату
обривається альпініст —
головою вниз, у провалля,
я це чула (передчуваємо
завжди втрату),
так, як чують
наближення материнства.

* * *

У нас тепер провесна в селищі —
десь гавкає песик —
методично, немов коваль
маленьким молоточком вистукує,
проревів, пронісся, мов мотоцикл,
ревом підперезавши вулицю,
реактивний літак.
Півні, мов лезом,
морозне повітря прорізують,
а від шахти чути гудіння
вентиляційних моторів.

* * *

Нині в лісі блукала,
наслухаючи світ,
і на стежці,
котрою колись ми з тобою бродили,
наслухала забуті звуки
твого голосу.
Там усе, як бувало,
тільки тебе… пробач —
ти уже спохмурнів? Не треба,
я більше ні слова. Пробач.

* * *

Весна йде несміливо.
У лісі ледь перші проліски
зойком вибухнули з-під снігу.
Ми тут часто збирали їх
разом.
Ти ще пам'ятаєш? Даруй.

* * *

Лише голубою стрічкою
накручувалась дорога,
повільно і важко
лягала, мов дріт
на плечі електромонтера.
Снувалися кроки,
соталась стежа нескінченна
і все нескінченне
соталося, ніби стежа.

* * *

З гармошкою хлопці пройшли,
горлаючи пісню веселу,
сьогодні – свято, й вони
трішечки напідпитку.
Пройшли – протягли за собою

пісню нескладну.

* * *

Навіть весни бувають печальні.
О повечірня потомо!
А стомлені люди —
мовчать і мовчать – самотні
спогадують.

* * *

Цілий день я сиділа в комісії виборчій,
пізнавала, як ти
любив пізнавати людей
по очах, по устах, підборіддю,
розрізняючи їх, мов курчат,
на тих, що вилуплені з яйця,
і тих,
котрим материнй панцир повік не розбити.

* * *

Я думала: свого єства

самотній ніколи не взнає.
Один – тільки частка себе,
засушене зерня.

* * *

А люди проходили,
зашкарублими з холоду пальцями
тримаючи обережно бюлетні,
і кидали в урну
і йшли, і зникали. І я
дивилася їм услід.

* * *

Тиха ніч, і місячно-місячно.
Ти, певне, й досі не спиш?
В такі ночі не можна спати,
гріх!
(Не бійся: для тебе є
денна покута).

* * *

Я вчора дістала збірку
Андрія Вознесенського,
читала і перечитувала
«Осінь у Сігулді»,
і думала: для розлуки
осені не чекають.
Чи ж є для розлуки строки? —
провесна і прощання.

* * *

Пригадалися роси ранні,
пісня Романова,
і тінями Елізіуму
стали спогади, як ножі,
неначе бреду босоніж
і ноги проколюю,
та немає стерні
і пісні нема Романа.

* * *

Ось і ранок
білий, як божевілля,
Я не знаю,
що робити з оцим листом.

Ти дозволь мені, рідний,
відіслати його.
Страшно вранці
з зорею руки заломлювати.

IV. 1963

З ГІРКОТОЮ...

Коли ти спробуєш себе перервати,
а я спробую перервати себе —
жодному з нас не вдасться
бути одночасно собою
і кимось іншим.
Як колоті рани, ми прагнемо вигоїтись.
Але рани були раніше нанесені?
То ж, зустрічаючись разом,
ми тільки гамуємо вічний біль.
Завжди пробуєм доростати до себе
(одвічний егоїзм людського серця!),
але ніхто не може подвоїтись.
Нас двоє.
Завше двоє.
(самітники,
запраглі кохання, як пластиря,
вінчаєм червоний гребінь плоті
дешевою мішурою з універмагу).
Перериватись ніхто не може з нас:
наш крик: безсилий.
Довго очікувана попереду, минає молодість,

лишаючи тугу німого – за словом,
тугу каліки – за ампутованими кінцівками.
Коли нас облишає голодний біль,
ми, нахиляючись над собою,
прозріваємо в полисках
синю вічність.

VII. 1964

* * *

Даруйте радощі мої
і клопоти мої —
нещастя й радощі мої —
весняні ручаї.
Пресвітле небо аж кипить,
просвітле – аж кипить.
Блажен, хто не навчився жить,
блажен, хто зна – любить.
О, кара земле, окрай гри,
бери мене, бери,
спасибі, що вгорі кипить
сонце – угорі!
Спасибі, що росте трава
і що душа жива,
і що біліє голова,
і кільчиться трава.
Спасибі, коли ти є ти,
що ти – це ти і ти,
що досить руку простягти —

і край, і грай, і ти.
І золота твоя габа —
на руті, на піску,
і на руках, і на губах,
і на моїм віку.
Пробудь же завжди молодим,
пробудь же молодим,
в святому літеплі води
ти сам стаєш святим.
І хай-но очі як вода,
хай – як жива вода —
але ж бо й горе – не біда,
і горе не біда.

VI. 1969

НАКЛИКАННЯ ДОЩУ

Трипільських сонць шалена коловерть
волого ллється у трипалі руки
богів поганських. Спопелілі круки
розлітані круг ватрища пожертв.
Волів і коней на кострі димлять
патрошені гніді й круглі туші,
і лопаються лунко, як гладущики,
обезголосені тіла закланні.
В гінких руках мовчазних рожаниць
високі чари, димом прокіптявілі.
І рветься зойк, високий до нестями,
тугими борлаками кобилиць.

Кружляє ватрище в рухливім колі чар,
простерті чари вкручуються в простір,
мов пасма дощові, долоні гострі
жіночою колишуться печаллю.
Сколінені мужі і ниці пахолки
німотні руки перед себе рвуть.
І неба молять і дощу зовуть,
окляклі круг багаття, ніби пакілля.
Чотири сонця відгорять вгорі,
чотирикрилий день відмайоріє.
Загрузнуть в ніч язичницькі бори.
Самі тіла жалобні бовваніють.

IV. 1965

* * *

Коли я один-однісінький
серед зелених снігів Приуралля,
коли в казармі порожньо
серед ліжок і пірамід,
коли я стовбичу на цьому
днювальному місточку
самотній – на обидві земні півкулі,
як холодна колодочка караульного ножа,
Коли така далека-далека
така миттєва, потойбічна майже,
як спалах, вихоплений з ракетниці,
швидко згасаєш на спиртовому полум'ї
синюватого, майже непомітного

уральського морозу,
Заклинаю, немов клинок!
Віддалена від мене на сімсот тридцять чотири дні,
на сімсот тридцять чотири «здрастуй»,
скажи, що ти мене любиш.
Тільки скажи «люблю».
Одне-єдине, кругле, вологе соковите,
як плід біля вишневої кісточки,
червоне слово.
І я почую тебе.
І я радісно посміхнуся тобі,
нехай навіть засіпається моє підборіддя,
враз розм'якле,
як губи доброго притомленого коня.
Скажи – тільки одне слово!
Я нікому його не показуватиму.
Коли ж до казарми повернуть друзі —
я заховаю це слово аж під борлаком
і, нахиливши голову,
розглядатиму
набряклу колодочку
караульного ножа.

ПІД ДИКИМ СОНЦЕМ

Попрісідали верби у воді,
стоїть у березі дівчаток зграйка
і, видививши лози, миють ноги,
високо підіткавши спідниці.
Вода, нагріта сонцем вересневим,

вже не відстрашує. Несуться бистриною
розгонисті слов'янські байдаки,
і не докинути вінка – приб'ється
одраз до берега. Хоч кинь, хоч ні.
А байдаки солоні, як тарані,
пропечені смолою і вогнем
підступних греків, замордують хвилю
своїм жалким таранним кістяком.
Підвівся зашмарований козак,
дівчатам крикнув щось – та змила хвиля
і понесла луна козацьке слово
та річка швидко човен понесла.
Їм навздогін, як молоді берізки,
сподобані духмяним днем червневим
в Ярилів день, у сотню довгих ніг
біжать дівчатка. І мигтіють ноги,
і весла миготять. І круглі луни
мигтять над річкою. І миготить,
як ошелешене, більмисте око дня.
Лиш теплий, як зерно ячменю в тісті,
ледь-ледь відчутний у дівочім тілі
солодкий хміль ярилового меду
і терпкий дух нічної свидини.
Як відпливуть мужі – круглясті чари
благатимуть з простертими руками
Перуна – окропити грішну землю,
прибивши порох по стежках кохань,
Щоб переможцями вертали вої
і знов куниць в глухі ловили сільця,
щоб у бою не гнувся меч щербатий
і не ламався гострожалий спис,
Щоб раювали тонкоспіві верві
із полювань, із золотого жита,

і добрим пивом, і солодким медом,
і черевом дозрілих рожаниць.

VII. 1965

* * *

Утекти б од себе геть світ за-очі,
у небачене, нечуте, у немовлене,
де нема ані осмут, ні радощів,
де ніщо не збавлене, не здолане.
Жив би там – безоко і безсердо,
жив би так, як опадають вниз,
поріднившись із земною твердю,
до якої намертво приріс
поглядом і серцем і думками
(хто тебе такого віднайде?).
Нерухомий і крихкий, як камінь,
нерухомий і крихкий, як день,
що зотлів і вижарів, і знов
котиться з мулькавого поранку.
Ти – Адам. Журба – твоя коханка,
а земне тяжіння – то любов.

XI. 1965

ВЕРШНИК

Керея слави лопотить на вітрі
і ріже виднокіл пегасів клус,
скорописного фіолету літери
гаптують неба золотий обрус.
На помежів'ї присмерку й світання
нахарапуджений на тисячу орбіт,
імчить румак, надколюючи лід
незайманого од віків мовчання.
О першого заїзду ліпота!
Спіши вперед, зухвалості ізгоє!
Ти не один. Вас щонайменше – двоє,
раз навпіл розпанахує мета.
Страшися поціляння. Проминання —
воно підносить.
І звитяжний лет
не перепинить радісний поет
коротким успіхом і довгим длянням.
Тобі не одірватися од тіні
(в ній проминуле вигадало нас).
Та уникаючи старих поразк,
перед новими стати ми повинні.
Керея слави величаво шарпає.
Не озирайсь! Вгніздившись у сідло,
не потурай, що стежку замело,
де почет друзів із обличчям гарпій.
А вискочиш на вивістря ножа,
де стогону ясне палахкотіння,
не забувай, що є велике вміння
пізнати, де провалля, де межа
між духом і зухвальством. Шлях правдивий —
витворює тебе великий Мус!
Хай увірветься десь пегасів клус —

ми канемо у вічність молодими.

12.2.1969

* * *

Вийду в ніч. Під соснами пройду,
промину завмерлу автостраду
і на тишу раптом набреду —
вклякни й згадуй.
Глухо в сні колотиться ставок,
ошалілі тріпаються сови,
і німує безголосий мрок,
і лютує розпач безголовий.
Ртуть. І ртуть. І тільки ртуть. І ртуть
совається, як вагітна жінка.
Стовбурами спогади ростуть,
і за ними ні греця не видко.
Стовбурами спогади ростуть,
бовваніє поніч ожередом,
відчайдушна самота і суть
відчайдушна – обернутись твердю.
Схарапудженим дивись більмом
понад крони, хмари, понад небо,
ти, перевантажений гріхом,
ніби ніж, в своїх застряглий ребрах,
світишся по окраю води
ледве-ледь – по мерехтові втоми.
Власного – на окраї – знайди,
втраченого – в мерехті. Незлому

висповідайсь, давши на позір
злигоднями збирану непотріб.
Як німує трудно водовир!
Окраї – олив'яні і гострі!
Мертвий мій орґане, лісу мій,
вилляте і вигускле стозвуччя,
чуєш, не безумій, ставе мій,
безуме, зажди: росте, як круча,
ніч. Ти нею ввесь опоночів.
Жально сяють божевільні зорі.
І летить орда смертельно-хорих
виплесків пекельних – кажанів.

X. 1968

ПОТОКИ

Ти все така ж, а я віддаленів.
За мною – кучугурами – розлуки —
час самовтрат...
(ще поповзом повзли
за тінню довженою, виростали
із самозмалення: німа рука
пограбілих тополь у надвечір'ї)
великий гріх на серці я ношу
... розлуки рвав, як обривають жили
атланти териконів і тачок,
назбираного вугілля оклунки, —
щось рвало груди... (окраї землі —
тамтого світу в пекло провисання —

призналися відверто до душі).
Ти край. Ти крихта прагнень вікових
«упасти – не розбитися». Ти шпара
земного стогону: холоне світ,
і нам долоні юні снігом студить...
Ти все така ж. Ні смута, ні літа
не старіють тебе. Німа, як люстро —
колись відбився в нім твій вид миттєвий,
вкарбовуючись в темряву навік,
ще – чайка однокрила, ще – зигзиця
і ще – як окоренок лихоліть.
Чи дружба сфер – і неба, і землі —
зоветься лихоліттям, я не знаю.
Та присмута і по розлуці їсть:
десь є там стіл, де матірня рука
осліплим болем тихо сновигає
вздовж по стільниці. Гірко. Я винюсь.
великий гріх на серці я ношу
Ти – Мати (амфора твоєї гіркоти) —
далекий син, на роздоріжжі горнім
паде в траву, і вистигне трава
його трудним риданням хлібороба
(чуття ж землі – як виболілий сон
і призабутий).
О, пам'ятаєш ніч? велику ніч?
І десь побіля нас уральська річка
та сосни (ті, що соснами зовуться),
та тиша (ледве врунами зійшла).
А пам'ятаєш? Так багато губим
за пам'яттю: колись переінакшить
з нас кождого. А треба пам'ятати?
А треба пам'ятати. Пам'ятай.
Палахкотів намет. Палахкотіли

в нас спомини, немов півні червоні,
а кедрові шишки, ще недозрілі,
не тріскали – чаділи на вогні.
І зорі в фіолетовому небі?
Ще ти казав: це колір божевілля
і судної доби. Немає суду,
та вже заходить щось. Немов на дощ.
Півнеба гоготіло в наші душі.
Земна півкуля брижилась од жару,
і півдуші ті спогади приспали,
і півсебе услід за сном пішло.
Що то було? Не знаю. Що то буде —
не відаю. Але не раз питаю
Розлучної, Далекої, Німої:
до тебе навіть миті вистає?
Тоді нащо літа? Навіщо спади
з лиця і з досвіду? І мить навіщо
скрадлива: вганяє у дитинство,
неначе цвях у дошку гробову?
Ти мати. Тінь. І обернувшись тінню
самонародження, ввійшла у тінь,
і тінь запалюєш жданням своїм, і тінь
круті гамує голосіння. Тінь
підводиться. Гострішає. Чорніє.
… був час географічних відкриттів,
і день стелився, ніби самобранка:
коли благословлялося на світ
мені малому,
коли найперші кроки
проходячи, двоївся і троївсь,
сто сонць роїлось,
як джмелів лапатих,
і терлись зорі

крем'яхом сухим.
Долоні квітли,
пелюстками серця
довірливо розпізнавався край.
І читанкою,
пам'ятною й досі,
шахтарське тепле селище було.
Пригадую – мене веде за руку
щаслива мати. Повз двори проводить,
де глухо падають, заповнюючи тишу,
червоні яблука (їх звали циганками).
Чого мені червоні дарували
в дитинстві завжди? Щоб я відчував,
чим пахне і земля і людська кров?
Так само пахли соняшники пізні.
І бджоли пахли так. І сльози – так.
За цілу ніч
склепить несила очі.
І цілу ніч
мовчазна простоїть
при узголів'ї привидом скорботним
і на чоло гарячу покладе
натруджену правицю,
щоб не заснув,
щоби не міг заснути,
а вдосвіта зникає.
А за стіною плач дитини, а хтось регоче за стіною.
Куди піти? Куди подіти своє безсоння? За стіною,
як дві гримаси, вбиті в стіну, як два крила
на райські дні —
і плач, і регіт за стіною, і плач, і регіт, і мені.
Від рання дощ. Від сну, від ночі,
від узголів'я – дощ і дощ.

Ридання шиб і ринв. А хоч —
ридання матері пророче.
І розпросторених світань
сумна імла підводить крила
обвислі. А звести несила,
а заборони темну грань
переступити безборонне —
то понадмірний, смертний гріх.
Непам'яті лапатий сніг
спішить і пішо і комонно.
Колись обридне вічна веремія
і схочеться до сну. Аби не гибіть,
не вижидати черги сподіванням.
Зізнайся: переможений – це ти.
Пригадуєш? – так ясно починалось,
важке подзвіння билось об піддашшя,
соломою ушите. Верби ридма
благочестиво гнулися до ставу,
і день крутивсь і терпко пах, неначе
ще надзелень розтовчений горіх.
Отак дитинство в жилах трепетало.
Тугі котились дзвони, як морелі,
а ти смичком вимахував зухвало,
немов спудей, що полишивши бурсу,
граматику на мандри поміняв.
О Господи! Так ясно починалось!
Дороги валували, як собаки,
на плесах пісні зайчики скакали,
а ти білів трикутником надії,
корабликом, загубленим між хвиль.
Сто сонць ув очі йшло. Сто птиць летючих
над літеплом ставка. Горіли сосни
чорнясто-жовтим мерехтом. Калина

біліла так і бігла так од плоту,
що ледь побачиш – зашпори зайдуть.
І так тобі нещастя бракувало.
Ти звав його. Ти думав – молодий
упорається. Бо могутня шия
кріпацького поріддя не зігнеться
аби там що. Пригадуєш? – Було.
Тепер минуло все. Відбігло серця,
мов спаленої хати відбігають
пси найвірніші. Й ти за всім минувся.
А втечі посвисти – натомість крил.
(Наївний хлопче! Вікове страждання —
такий пекельний німб, що душі палить.
Збагни – і вмри. Безсилістю своєю,
розп'яттям чи зненавиддю – помри.)
Тепер набридло все. Немає стерпу.
Десятою дорогою обходить
тебе життя. Полишений в обозі
себе – колишнього, сиди і жди:
десь, може, промайне, мов тінь утекла,
ти – справжній. Це лишилося одне.
Умерти. Так. Щоб більше не стогнати,
не мучитись, не проклинати долі,
не ображаючи життя. Пізнай,
що чесність смерти – то жива чеснота,
що вмер – і закінчилося. Двобій
ти не програв. Ти вибув, бо не зміг
миритися, коли краплена карта
пішла до гри. Коли ножа у спину
стромляє супротивник. Коли він
на посміхи бере твоє лицарство
і каже: ти ніщо. Не всемогутній,
а всепокірний перед диким звіром,

ім'я якому – Правда і Любов.
– То ти з любов'ю бився?
– Так, з любов'ю.
– І правду поневажував?
– І так.
– Хоч палить тебе гріх?
– Не гріх, а гнів.
– На кого гнів? На мене теж?
– На тебе.
Скажи, пощо мені подарував
цей світ, якому я заприсягався
служить до скону. Нащо передрік
ці болі самозречення в хвилину,
коли я вже самим собою став?
Це все гевонські кпини! І невже
для того, щоб мої забравши сили,
обранити зневірою, котрої
не пережити? Все своє життя
я дав тобі. Ти ж повернув його
супроти мене. Бо за смерть – життя
стає на цьому світі. Як я жив,
питаєш? Краєм, скраєчку, на жебрах,
лиш прориваючись крізь грати заборон
(світ білий – заборонений!) Прожити
на всіх кінцівках, ба й на рудиментарних, —
то попри волю. Більше – про інстинкт.
Так жив, як дякував. Вимолював. Просив.
А дякував за те, що народився,
що маю очі – бачити, що слух
епохою дарований, що серце
не билося б, коли б не двадцять літ,
перед тобою збіглих... Аж і гірко!
великий гріх на серці я ношу

Таж від народження берем
правічний гріх собі на душу:
його покутувати змушені,
його ми вистраждати ревне
повинні – спогадами, сном
(що вчинить вічний недоросток,
як щось блукає під вікном,
страхає великоднім постом?)
Всі прогріхи минулих душ,
напевне, ще від неоліту
ввійшли у серце, оповите
гріховністю. Його не руш,
його не руш, бо протече,
печерними дмухне димами,
котрі збиралися віками,
туманячи твоїх очей
голодні пройми. Від народжень
нам кожному душа болить
за тим, що досі ніби спить,
а нишком научає; врочить,
наказує: і мста, і мста —
за довгу німоту розплата!
(І в кожному готує ката,
так, ніби помста – це мета).
Ми від народження берем
правічний гріх. І день проворний,
заледве крила розпросторить,
вже видається тягарем.
(Колись лихий тебе поплутав,
узяв за друга, мов наймив).
Обмежень кригою окутий,
ти між бажаннями зблудив.
І хай нова доба гряде —

в ній мезозою темні душі...
Старі гріхи епоха душить
і людство душиться, в Едем
даремне прагнучи...

1968

КОСТОМАРОВ У САРАТОВІ

(цикл)

Але що ж робити живій душі у цій державі смерті?

В. Мисик

I

За роком рік росте твоя тюрма,
за роком рік підмур'я в землю грузне,
і за твоїм жалінням заскорузлим,
за безголів'ям – просвітку нема.
Живеш – і жди. Народжуйся – і жди.
Жди – перед сконом. Жди – у домовині.
Не назирай – літа збігають згінні
без цятки неба й кухлика води.
Ти весь – на бережечку самоти,
присмоктаний до туги, ніби равлик,
від вибухлої злості занепалий,
не можеш межі болю осягти.

А світ весь витих, витух, відпалав,
не вгамувавши вікової спраги.
Він висмоктав із тебе всю одвагу,
лишив напризволяще і прокляв.

II

Живі – у домовині. Мертві – ні,
хоча тюремним муром всіх притисло.
Прадавні роки, місяці і числа
перебирають у живій труні.
Сомнамбулами бродять щонаймертві.
І так їм хочеться межи чужих кісток
свій непомітний віднайти куток,
щоб там боятись смерті.

III

Світ – тільки свист мигтючий. І провалля —
немов бездонне. Долі – не збагнеш.
Бездомний, хоч – то вжалюйся до жалю
(а жаль, немов провалля, теж – без меж).
Час опада. За час не зачепитись.
Руками не вчепитись, мов за дріт.
О Боже, винеси! Руки обидві,
немов вітряк, з зорі і до зорі
блукають, шастають – ані тобі рятунку,

ані тобі розрадоньки. Самі!
І самоти згорьовані дарунки —
рожеві панти досвітку з пітьми.
Світанок – свист мигтючий.

IV

Задумалася свічка —
повечоровий спах.
Розрада невеличка —
і голова в руках.
Розіп'ятий на рами
сосновому хресті,
звіряєш самоті
днедавні тараками.
Загублений між днів,
не спам'ятаюсь досі.
Під вибухами сосон —
мов на морському дні.
Важкі обвали літ
і пам'яті провали.
Але ж і дні настали —
оцей вселенський гніт.
Мій Боже, білий світ —
це біле божевілля —
не варт твого зусилля,
то й бідкатися встид.

V

Але хто поверне
руки, рухи, радощі нам?
Але хто уперто
вік рубатиме хащі?
Але хто навикне
жити, серце ївши своє?
Де ті недоріки,
кому пам'ять спать дає?
Жив чи ні – намарне.
Все намарне – чи жив, чи ні.
Годі, незугарний!
Доста. Збавив літа бучні.
Не оплакуй втрати днів,
бідою видублених.
За життя – розплата:
лізь до могил до виблих.
Вже, причинний,
у покорі перепочинь.
Долі – згінні,
наче дні. І намарне – чиниш.
Що чуже – то наше.
А що наше – нам же й чуже.
Наша доля вража
нас доріже – нашим ножем.
Марні епітим'ї,
не врятує великий піст.
Дотліває з димом
край оспалих синів-лакиз.
Мало йому горя —

ще ховається в сповитки.
Нині – вчора
і раніше за всі віки.
Та й діяння марні.
Суєта суєт і мана.
Бродять біди в парі
(що ж бо за біда за одна?)
Причинивши двері,
колінкую: Отче ти наш!
Таж ніхто не верне
руки, рухи, радощі нам?!

VI

Не побиваюсь за минулим,
побитим шашіллю зневір.
Високі думи промайнули,
в потаймиру – водовир
стражденних літ. Нехай. Не плачу.
Не побиваюсь. Задарма.
Усе, чим жив, сьогодні трачу.
Все рвуть руками обома.
Але ж чи все? Не все. їй-богу.
І гріх казать: все чисто рвуть!
Навічним радості облогом,
обніжком щастя, там, де ймуть
малої віри на безвір'ї
малої ласки серед зла,
квадрат – чотири на чотири —
і окрай чорного стола.

Якраз навпроти, на ослоні
сидить нужденна удова,
і на змозолених долонях —
солоні сльози, як жорства.
І так провадить: згляньсь, сину,
руками горе розведи,
бо як не стане України,
тоді не стане і біди.
І в щасті нелюдів пощербне
її державний меч і гнів.
І горе зітреться на мерву.
І відбіжить її синів
невірних потовч-поторочча.
За першим громом – відбіжить.
Хто ж їй води подать захоче?
Закриє очі хто – скажи?
Єси ти сам – з собою врівень,
один на сотні поколінь
високим гнівом богорівен,
хай, може, не ріка, а рінь,
важка занадто. Крик стоустий,
молінь столобих ти рука.
Ступай – майбутньому, назустріч,
і хай хода твоя легка
легкою буде. І не треба
жалких жалінь. І – задарма.
Тюрма не доросте до неба:
ще землю їстиме тюрма.

VII

Незграбно ворон кружеля.
Незграбно кружеляють сосни.
І кружеляє безголоса
осіння крижана земля.
Галактик зірна круговерть
спіраллю простаного болю
значить одвічну людську долю,
снігами виповнену вщерть.
Саме кружляння вікове!
...папір, перо і філіжанка.
А свічка тріпотить світанком,
котрий наш правнук днем назве.

1965—67

* * *

Минає час моїх дитячих вір.
І я себе з тим часом проминаю.
І вже не віднайдусь. І вже не знаю,
А чи впізнав би на човні новім
Свій давній берег. Ні, напевно, ні.
Бо сам собі, відринутий від болю,
Пливу за днем, за часом, за собою
в новому необжитому човні.
Ні небожителі, ні жебоніння трав,
Ні перехлюпи хвиль – ніщо не скаже
Тобі про повертання. Не розв'яже
Твого питання: годі чи пора...

Ти сам пливеш, відринутий від себе.
І лиш за гребнем прозираєш гребінь.

1964

Другий розділ

* * *

Добрий день, мій рядок кароокий,
побратиме моїх безсонь!
Зупини її, мить високу,
для моїх молитовних долонь.
Сивий голубе, біль мій зичений,
вечоровий і пелехатий,
більше чутий, аніж помічений,
більше мічений, ніж крилатий.
Слово, слово, – достиглий смут мій!
Набираючи висоту,
порятуй од важкої скрути
і од радості порятуй,
поки, круглі, цвітуть долоні,
поки з серця ростуть пелюстки,
поки думи, як дзвони довгі,
і як дзвони, круглі такі,
ти любов'ю мене, наче амфору,
доливай, довіряй добру.
За розквітлу купальську папороть
я пером і горбом віддарю.

IV. 1966

СПОКІЙ

Люблю дозвілля степове безкрає,
могутні м'язи рідної землі,
і запах чебрецю, і жайворонів крик,
і ластівок тривогу.
Німує древній сум в важкій ріллі,
і тракторист у довгій самотині
звіряє в пісні, простій і легкій,
свою любов, котрої він, напевне,
ніяк не може звірити коханій.
Десь коник, заховавшись у траву,
бездумно сюркотить собі помалу
і заколисує пожовклий степ
нехитрим співом.
Межею ж, креслячи невтомною рукою
якісь недовідомі письмена,
прошкує осінь. Хмара супокійна
на неї задивилася згори.

Х. 1958

ШЛЯХ ГРІШНОГО ДО РАЮ

Заким пролізеш у голки вушко —
обдерешся, як пес в шелюгах.
Все побільше – лишаєш із одягом,
все поменше – з собою.
На тім боці, вузькім, мов шпара,
ніби цвинтар обпатраних душ.
На тім боці – стільки всякої всячини,

а ти, як бубон, голісінький.
Підв'язали в раю нитками
сороміцьке тіло твоє.
Набігає брижами обурення,
жаль – брижиться.
На цім боці стаєш, мов матінка
народила, випрямила до губ.
На цім боці – все на одну мірку.
Все – плазує.

V. 1964

* * *

Ліс випустив мене з своїх обіймів,
степам віддавши лагідно. Пішов
глибоким снігом. Ні доріг, ні стежки —
все поновила, сплутавши, зима.
І як тут зможеш вибитись на шлях,
коли ти сам, мов дерево, котрому
верхів'я зрізане. Коли тобі
якийсь неспокій душу облягає,
ще й примітає віхола сліди!
Іти б і йти – до паморочі. Доки
десь не впадеш, простерши уперед
отерплі руки. Я тебе шукав,
посестро-зраднице, ворожко Зимо!

* * *

Не відволодати душі —
біль груди переріс.
Єдине: хочеш – задушись
чи – головою вниз.
Один! Один! Як є – один,
один – на цілий світ!!!
І усамітнених годин
цей опівнічний лід.
Як сонце посмерку пече!
Як приском обдає!
І так повільно час тече,
і так – життя твоє.
Ой жаль стоїть по всіх кутках,
ой фіолетний жаль,
і трясця садить гопака,
і вурдиться печаль.
Вже не знайтись межи поразк,
хоч сто мене – в мені,
коли у грудях – сто відраз
і кожна з них – до днів,
котрі прожив, припавши ниць
до болю. Ридма – ріс
(так хмара плаче – горілиць
і так – чумацький віз).
Сни самознищення і сни,
де тільки самолють.
Смертельно-хорі кажани
об архітрави б'ють.
Затята, проклята, мовчить
відьомська довга ніч.
Лишень під ранок прокричить
пітьмою п'яний сич,

несповна розуму.

X. 1965

* * *

Сто років, як сконала Січ.
Сибір. І соловецькі келії,
і глупа облягає ніч
пекельний край і крик пекельний.
Сто років мучених надій,
і сподівань, і вір, і крові
синів, що за любов тавровані,
сто серць, як сто палахкотінь.
Та виростають з личаків,
із шаровар, з курної хати
раби зростають до синів
своєї України-матері.
Ти вже не згинеш, ти двожилава,
земля, рабована віками,
і не скарать тебе душителям
сибірами і соловками.
Ти ще виболюєшся болем,
ти ще роздерта на шматки,
та вже, крута і непокірна,
ти випросталася для волі,
ти гнівом виросла. Тепер
не матимеш од нього спокою,
йому ж рости й рости, допоки
не упадуть тюремні двері.

І радісним буремним громом
спадають з неба блискавиці,
Тарасові провісні птиці —
слова шугають над Дніпром.

VI. 1963

* * *

Звіром вити, горілку пити – і не чаркою, поставцем,
і добі підставляти спите вірнопідданого лице.
І не рюмсати на поріддя, коли твій гайдамацький рід
ріжуть линвами на обіддя кілька сот божевільних літ
І не бештати, пане-брате, а триматися на землі!

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

ВАСИЛЬ СТУС

ЗІБРАННЯ ТВОРІВ